

AVIFAUNA DEL PENEDÈS

Cadernereres, Gafarrons, Passerells, Pinsans, Verdums
i altres fringíl·lids no tan coneguts

PERE MESTRE i RAVENTÓS

Barcelona

La família dels fringíl·lids inciou molts dels ocells que ens són més familiars, pel fet que s'adapten fàcilment a viure en captivitat i gaudeixen en general d'un cant agradable. Un d'ells, el Pinsà, és el primer del grup que Linneo al 1758 va donar-li un nom científic (*Fringilla*) i que ha tramès a tota la família. Un altre, el Canari, és el més famós dels ocells de gàbia, si bé avui encara a les Illes Canàries viu en estat silvestre. En el segle XVII, d'aquelles illes, es van exportar ocells a Europa per criar-los en gàbia. Una sèrie de seleccions i hibridacions en captivitat destinades a produir exemplars de colors més vius i de cant més notable han fet possible les nombroses varietats de canaris que avui es troben al mercat. Originàriament tenen el dors de color oliva, amb taques de color bru i negre i el ventre d'un verd groguenc. Entre els fringíl·lids que es reproduïxen al Penedès el que guarda un parentiu més pròxim al Canari és el Gafarró.

La principal característica dels fringíl·lids és un bec curt, cònic i punxagut, amb mandíbules tallants que els permet no tan sols picotejar i extreure els grans i llavors de les herbes o dels arbres, sinó també separar les escames que les envolten.

La seva alimentació principal consisteix en grans i llavors de totes classes. Complementen aquest règim amb brots, fulles i, a vegades, fruits i baies madures, junt amb una quantitat variable d'insectes. Normalment cal considerar-los com a benefactors a l'agricultura perquè fan desaparèixer una munió de llavors de males herbes de les vinyes i dels camps. Alimenten les seves cries generalment amb una barreja d'insectes i de llavors verdoses que regurgiten mig digerides segons l'edat dels pols.

Cada espècie demostra una preferència o està especialitzada en unes determinades plantes; la diferència de la forma del bec sol correspondre a les del seu ús. Tot això fa que la competència alimentícia no sigui tan gran com és de pensar entre els fringíl·lids i permet en molts casos una associació entre les espècies. Són molt sociables entre ells i viuen en estols barrejats una bona part de l'any. Algunes espècies com el Passerell i el Trencapinyes fins i tot a l'època de la reproducció poden fer els seus nius en colònies disperses, altres, com el Pinsà defensa el seu territori de cria i sens dubte resulta un dels menys sociables.

Són francament monògams i el seu niu obert de mitja esfera o mitja copa el situen en branques dels arbres, normalment a força altura, si bé en algunes espècies també es possible en matolls o brolles a poca altura de terra. Les femelles sempre acompanyades pel mascle són les que aporten tots els materials i el construeixen. També és la femella qui covarà els ous, el mascle l'alimenta de tant en tant o canta des del cim d'un arbre pròxim al niu; els pols són alimentats per ambdós sexes. Algunes de les espècies no es distingeixen per la neteja del seu niu i al final una corona blanquinosa dels excrements molt característica guarnirà les vores del niu.

La majoria presenten un dimorfisme sexual molt accentuat, no així la Cadenera, que ambdós sexes tenen tot l'any el mateix plomatge. Els mascles de moltes espècies a l'època de niar enriqueixen el seu vestit amb colors vermells o grocs que tornen a perdre quan ha passat l'època de zel. Els plomatges vistosos de molts d'ells i el seu cant, en general ben desenvolupat i agradable, fa que a finals d'estiu i a principis de la tardor es capturin en gran quantitat mitjançant unes teles i aprofitant el costum de visitar els llocs on es forma un clot d'aigua per poder beure.

El seu vol és ondulant ja que alternen el seu desplaçament amb un moviment ràpid de les ales que els aixeca, amb un altre que les plega i llavors perden altura. Mentre volen gairebé tots emeten unes veus característiques de cada espècie, això permet en molts casos la seva identificació. A terra salten o caminen i alguns combinen les dues formes de traslladar-se.

El règim primordialment granívor dels fringíl·lids els permet de suportar els hiverns rigurosos; alguns com el Trencapinyes pot niar a ple hivern, dependrà de l'abundància de l'aliment: la llavor de pi. El comportament migrador canvia molt d'una espècie a una altra i també entre els individus d'una mateixa espècie. Els que viuen en zones molt septentrionals emigren i són en general erràtics a l'època d'hivern. Efectuen el viatge amb estols més o menys compactes i fluctuen al sud o al nord segons la bonança del temps.

En algunes espècies principalment Lluer i Trencapinyes es produeixen uns moviments irregulars i no constants en forma d'irrupció, que fa que uns anys siguin molt abundants i altres gairebé no s'observin. Aquests moviments semblen provocats per una ruptura de l'equilibri entre una població excessiva i per falta d'aliment o bé que un any es doni una abundància de menjar i faci que apareixi un nombre important d'aus d'una espècie.

Al Penedès a l'hivern a les vinyes sense cultivar normalment es forma un medi òptim pel desenvolupament de l'herba que proporciona les llavors i fulles que junt amb petits insectes són el menjar dels fringíl·lids, això acompanyat de les temperatures suaus de la costa i zona central de la comarca atrauen una abundància d'ocells, que formen estols, abans diríem de milers, avui, ens agradaria dir de centenars i és fàcil que algú ens atribueixi una mentida, tanta és la decreixença que han sofert aquests últims anys els ocells. La majoria dels individus que formen aquestes colles de petites aus que viuen agermanades a les vinyes a l'hivern són fringíl·lids: Cadernerres, Gafarrons, Passerells, Pinsans i Verdums, junt amb altres espècies, tots proporcionen una nota pintoresca, amb els seus cants i el continu moviment, a les vinyes tan tristes i desolades a l'hivern.

Si el temps indica bonança, vora al migdia o abans, volen a un arbre o a un bosquet pròxim a un cultiu i allà organitzen un gran

concert, cadascun d'ells canta a ple pulmó. Si el temps amenaça pluja i, en particular poc abans de ploure, sense que nosaltres sapiguem ben bé perquè, s'aixequen en vol compacte amb una gran cridòria, i volen un moment a cercles i a gran velocitat, després sembla que van a parar-se i baixen a ras de terra amb un vol més lent, però remunten novament i emprenen nous cercles, també a gran velocitat i en vol canviant fins a aturar-se tots junts dalt d'un arbre per cantar. No hi ha dubte que el seu instint els anuncia amb antelació el mal temps i es diria que volen exterioritzar-ho amb els seus vols i cants.

Passem ara a descriure les característiques particulars de cadascuna de les espècies de fringíl·lids que es poden observar a la comarca. Donem primer un número, és el que té l'ocell a la col·lecció del Museu de Vilafranca i que correspon a l'ordre del "promptuari de l'Avifauna Espanyola", de F. BERNIS. Segueix el nom oficial català, el castellà i el nom científic. Després del nom català entre parèntesi fem referència de la vitrina a on es troba exposat l'ocell en la col·lecció ja esmentada del Museu de Vilafranca.

359.-- DURBEC (IX) Castellà: PICOGORDO. *Coccothrauster coccothrauster*.

A la cima d'un arbre descobrim un ocell de formes massives posat al mateix lloc sense moure's, talment sembla un guardià. Si és possible apropar-nos podrem contemplar a una au de colors molt bonics. Tímid i discret passaria desapercebut si no fos aquesta predilecció per deixar-se veure per les cimes més altes dels arbres més corpulents.

Vist de prop és inconfusible, té un bec cònic molt gros, la base és quasi tan ample com el cap, això fa que destaquï en comparació a la mida de l'ocell.

El cap, segons el lloc, presenta diferents tonalitats de color lleonat i la gola negra. El clatell és gris, el dors bru color castany i les parts inferiors de castanys més clar igual que el carpó i la cua, aquesta a la punta és encara més clara. Les espatlles blanques són un tret molt conspicu i també les ales negres tirant a blavoses, amb un dibuix característic de les plomes remeres secundàries tallades a escaire en el seu extrem. Els colors de la femella són més clars que els del mascle.

Cria a una bona part d'Europa. Al Penedès no hi nia i potser més que com hivernant o de pas, avui caldria considerar-lo com un migrant accidental. És possible observar-los des de finals d'octubre fins a primers d'abril. Alguns anys havia estat comú a l'hivern i es tractava d'individus que vivien en estat erràtic en les arbredes, sols o en petites famílies. Durant la migració també es pot observar en zones de conreus i en terrenys descoberts amb algun arbre. La major part de notícies d'ells les proporcionen els "paranyistes" per capturar-los quan van a beure aigua.

360.— VERDUM (VIII). Castellà: VERDERÓN. *Carduelis chloris*.

Pren el Verdum el nom del color predominant del seu vestit, que és verd oliva per sobre amb el carpó de color verd groguenc; les parts inferiors també verdes groguenques. Les ales d'un bru cenchrós i a la cua negrosa destaca el color groc de les plomes dels costats exteriors; també és conspícua la zona groga anterior de l'ala que els distingeix de qualsevol altre ocell i en particular de la Llucareta (*Carduelis citrinella*), ocell que nia al Pirineu i que fins avui no s'ha observat al Penedès, cosa que podria ser, en tot cas, quan té lloc una forta nevada.

Els Verdums no formen estols molt nombrosos i a l'hivern es reuneixen a les vinyes amb Pinsans, Gafarrons, Passerells i altres ocells, però demostren una certa independència dins de l'associació. Fora d'aquesta època viuen per parelles o en petits grups i busquen llocs fèrtils, bosquets que alternin amb cultius, arbredes dels torrents, horts, jardins. Se'ls observa també vora de les cases de camp i en la temporada que comprèn el mes de març fins a l'agost, en el seu llarg període de zel, es controlen també dintre de les poblacions on construeix el seu niu en els arbres del passeig o vies públiques.

Durant tot el dia busquen a terra els grans i llavors de diverses plantes silvestres i pel més petit perill emprenen el vol a un arbre pròxim i s'amaguen entre el fullatge. A l'aixecar-se deixa sentir la seva veu que repeteix mentre vola. Té un cant fort i que sol emetre quan està posat a la punta d'una branca que sobresurt. És un crit fort i que algú tradueix per "Juuiiiiiic" i té un gran poder de suggestió pels de la seva espècie que passen volant, l'obeeixen com un ordre i es paren molt pròxims a ell. El poder d'aquesta veu ha estat aprofri-

tada per col·locar un mascle engabiats a la vora d'un clot amb aigua on gairebé sempre baixen els que estaven en vol i fàcilment són capturats amb unes malles o teles. Amb moltes variants al Penedès s'anomena "parany" aquesta forma de capturar ocells.

A primers de març o a últims de febrer comença l'ocupació del territori de cria. El seu cant que no és molt variat, és fort i no passa desapercebut. Normalment canta posat en un arbre, però a l'època de zel té un vol característic, es diria com el d'una ratapinyada, remunta l'aire, mou les ales d'una forma lenta i vacil·lant, les aixeca fins a tocar-se gairebé les seves puntes, es balanceja d'un costat a l'altre en un vol canviant i lent, descriu cercles sempre sense deixar de cantar activament i torna lentament a posar-se a l'arbre a on estava parat, és el seu vol nupcial i hi posa tanta passió que quan s'apropa un rival el persegueix i lluita amb tenacitat. Pot cantar amb força fins a l'agost en els llocs de cria i des d'aquests moments és estrany de veure'l cantant, viu ja en els camps i vinyes i per tant no s'observa a l'interior de les poblacions.

A primers d'octubre arriben alguns migrants aïllats o en estois poc nombrosos de les zones septentrionals. La majoria passarà l'hivern aquí i aquests hivernants a últims de març o fins el maig no retornen als llocs de cria.

Aquí construeix el seu niu a primers d'abril. No té preferència per una espècie determinada d'arbre, exigeix solament que sigui de fullatge espès per amagar-lo bé entre les branques i les fulles. Sol situar-lo entre 2 i 5 m. d'altura en un lloc sòlid, com una branca grossa on el vent no pugui afectar-lo. Més que lligar el niu el deposita, per això la branca grossa, molt freqüent una de podada i entre els rebrots tendres de l'any que el dissimulen totalment, també busquen la frondositat del xiprer.

El niu és voluminós, externament bastant mal construït, en forma de mitja copa amb materials grossos en la primera capa, com arrels de gram i tronquets, segueixen herbes i arrels més fines i al seu interior col·loca arrelletes, llana, crins, fils de cosir i algunes plomes. La seva posta és de 4 o 5 ous de color blanc tirant a blau clar, amb alguns punts i taques de color bru rogenc i llistes de color violeta que ocupen principalment l'extrem més gros i poden formar corona. La primera cria té lloc a mig abril. La segona a finals de maig

o primers de juny. Es controlen nius fins a primers d'agost i fins i tot més tard. Aquests períodes tan llargs d'activitat pot indicar per alguna parella possibilitat de tercera cria, però hom creu que es tracta de nius de reemplaçament.

S'alimenta de grans i de llavors que recull a terra i almenys al Penedès no perjudica els cultius i és molt útil tot l'any per la destrucció d'insectes i principalment llavors de plantes silvestres la majoria considerades males herbes.

A l'època de cria és força freqüent a la costa i zona mitja del Penedès, es troba principalment als voltants i dins de les poblacions, prop de les cases de camp en arbredes i bosquets. Presenta poca densitat en les zones de muntanya de l'interior i evita els boscos grans, també és escàs o nul en moltes zones del mig Gaià, fins a Santa Coloma de Queralt i des de Capellades cap a la capçalera de l'Anoia.

361.— CADERNERA (VIII). Castellà: JILGUERO. *Carduelis carduelis*.

La Cadernera és un ocell molt popular i és fa difícil ressenyar els seus costums sense caure per molts en una vulgaritat. És tan coneguda que fins al camp resulta fàcil d'identificar degut al seu vestit de coloraines, molt vistós i a la vegada elegant. La franja groga sobre el negre de les ales destaca molt en vol, així com la cara vermella i la resta del cap negre amb les galtes blanques. Quan emprèn el vol deixa sentir les seves veus característiques i els colors negres i grocs, amb el vermell de la cara, són dades de gran valor per la seva perfecta classificació. No presenta durant l'any variació en el seu plomatge que és aparentment igual a ambdós sexes. Sols persones molt expertes poden trobar diferències amb el colorit del vestit del mascle i la femella. Per uns el mascle presenta el color vermell envoltant gairebé a tot l'ull i no tan la femella. Per altres les plomes cobertores de les ales no són tan negres en la femella i finalment també algú coneix els dos sexes per la forma de la taca blanca de la cua. No hi ha dubte que la seva popularitat és deguda a la bellesa del seu vestit, al seu cant agradable i a la seva docilitat.

Tot i que presenta un plomatge tan vistós queden molt dissimulades i resulta meravellós veure-les entre l'herbei a vegades arrapa-

des a branques febles, que amb el seu pes es dobleguen i girades cap per avall com introdueixen els seus caps en les inflorescències espinoses dels cards i com busquen activament amb el seu bec punxagut les llavors entre la borra de la flor seca que li serveix l'aliment, d'aquí el seu nom vulgar, generalment a tot arreu derivat del nom llatí d'aquesta planta *Carduus*. Mai no estan molt de temps a un mateix lloc, com si li fos necessari el moviment, el seu vol és lleuger, ràpid i ondulant, sols vacil·lant en el moment de posar-se. Viu en bona harmonia amb els altres moixons, però conservant una certa independència. Són ocells de bosc o arbredes i molt més arborícoles que altres fringíl·lids.

A primers d'abril es formen les parelles, l'ocupació de territori no sol representar cap entrebanc, a vegades els seus nius es troben molt a la vora del d'una altra parella. La seva distribució a la comarca és bastant regular i queda fixada a les zones de bosc de poca extensió a la vora dels cultius en els horts, jardins i arbredes dels torrents i gairebé sempre en llocs pròxims a les cases de camp: també és freqüent situar-lo en els arbres d'un passeig o via pública dintre de les poblacions (A Vilafranca tots els anys en fan algun als plàtans de les Rambles). Diríem que busca els llocs freqüentats per l'home i pot ser que consideri d'aquesta manera el seu niu protegit contra les aus de rapinya i altres ocells pillards que més esquius no s'apropen tant a aquests llocs habitats, no obstant, l'home resulta un predador molt corrent dels seus nius per aconseguir els ocells per engabiar.

El niu, un dels més ben treballats, és una obra d'art, meticulosament construït per la femella sola. El mascle l'companya sempre en els viatges per buscar els materials necessaris, se'ls veu arribar els dos junts, es paren a un arbre a la vora on construeixen el niu. La femella transporta amb el bec els materials, mentrestant el mascle canta sense moure's posat en una branca. Quan la femella acaba, des del niu emprèn el vol i el mascle la segueix tot deixant sentir les seves veus alegres i així una vegada i una altra fins a portar a terme l'obra en sis o set dies.

Tota classe d'arbre és bo per a la construcció del seu niu que col·loquen entre 2 i 8 m. d'altura, normalment a una bifurcació de la zona alta i externa de l'arbre, en un lloc ben dissimulat tapat enmig del fullatge, si bé a causa de la situació i del vent molts nius es

perden i normalment la parella no s'immuta i torna a construir, a un lloc pròxim, el seu niu sense variar la situació.

Té forma de copa bastant oberta. A les parets externes, construïdes amb una mica de llana, hi barregen algunes branquetes d'herbes seques o arreletes molt fines, tot lligat amb fils de capolls d'insectes i de teranyines. L'interior de la cassoleta està revestida per inflorescències o borres de plantes compostes i finalment hi col·loquen algun pèl o crin.

A mig abril solen començar a covar les primeres postes, és més freqüent a la tercera desena del mes. A primers de maig solen tenir polls que marxen del niu a meitat de mes. Mentre aquests polls queden pels voltants aparentment independitzats, molt pròxim al primer niu construeixen durant la segona quinzena de maig un segon niu amb el mateix ritual.

A vegades visiten el lloc els polls de la primera cria, la qual cosa demostra que el vincle no es trenca i, obtingudes les segones cries, la família es reunirà i començarà una vida erràtica que durarà fins la primavera següent.

És possible controlar nius fins a finals d'agost o primers de setembre, és degut a nius de reemplaçament per tal d'aconseguir les dues postes. Aquesta es compon de 4 o 5 ous de color blanc tirant a blau clar amb punts bru rogenc, bru negrós i gris violaci més abundants en la part més grossa. És el mascle qui s'encarrega d'alimentar la femella al niu. Quan això passa aquesta emet unes veus en forma de piular repetit típic per demanar l'aliment, té l'inconvenient que descobreix fàcilment el lloc a on està situat el niu. Ambdós sexes s'ocupen d'alimentar la pollada.

Mengen petites llavors en general de plantes herbàcies i són les dels cards i altres plantes compostes les que prefereixen. Agrícola-ment és un gran auxiliar per la quantitat de llavors de males herbes que consumeix en camps i vinyes. Acabada la cria, ja hem dit que es reuneixen per famílies i viuen erràtiques, tots junts, per zones de camps, a vegades bastant allunyades del lloc de reproducció. Els joves a l'estiu es distingeixen bé perquè encara no tenen la cara vermella i el cap negre i blanc.

Al Penedès són sedentaris, però a primers d'octubre i encara el novembre veurem augmentar el seu contingent d'individus amb els migrants procedents de zones septentrionals d'Europa, molts dels quals passaran l'hivern aquí. Els migrants retornen al març i durant tot l'abril. El moviment a la primavera gairebé passa desapercbut, de dia resten parats en zones de bosc que descobrim per l'activitat dels seus cants i sols cap al tard o a primera hora del matí es desplacen en direcció N o NE segons les contrades per retornar als llocs de cria.

362. – LLUER (IX). Castellà: LUGANO. *Carduelis spinus*.

Alguns hiverns en passejar per les clarianes d'un bosquet escoltarem unes veus agradables que un cop conegudes resultaran inconfusibles. Si ens hi apropem descobrirem una colla més o menys nombrosa de petits ocellots que puguen per les branquetes d'algunes plantes per buscar les llavors que els serveixen d'aliment, són potser el romaní i l'olivarda o matapuça les més visitades.

El Lluer només el trobem com a hivernant i no tots els anys presenta una densitat similar. Els hiverns de 1959/60; 1965/66; 1966/67; 1972/73 i 1975/76 van destacar per la gran quantitat d'hivernants que visitaren el Penedès, això contrasta amb altres anys que gairebé no n'arriba cap. L'abundància o escassetat d'ocells d'aquesta espècie no significa que hagi de ser un hivern fred o suau, sembla que no té res a veure. Solen freqüentar les zones de bosc amb clarianes, ben solejades i també les vinyes, en particular a la vora d'un bosquet. Els freds o nevades provoquen una fugida més cap al sud per buscar una contrada més càlida i retornen al cap de pocs dies d'haver desaparegut el motiu que els va desplaçar, i torna el bon temps. Rarament els trobem en solitari i habitualment viuen en societat, en grups de 4 a 6 i fins de 15 a 20, és possible més nombroses. És un ocell molt fàcil d'agafar als "paranys", fins i tot amb una gàbia-trampa, perquè obeeix cegament el reclam i és molt apreciat pels ocellaires perquè és molt dòcil i també pel seu cant.

És d'una mida petita i de color verd groguenc, amb el dors i els flancs ratllats de bru negrós. El mascle té una taca negra al front i a la gola. Les ales negres amb una ratlla groga, també d'aquest color el pit, el carpó i les plomes laterals de la cua i una llista ocular; el ventre és blanc. La femella és de colors més apagats i no té el negre del front i la gola.

Menja llavors de diferents plantes, en particular les del sotabosc i també les de males herbes dels camps i vinyes. No causen cap dany als cultius la temporada que viuen aquí, que sol ser des de mig octubre fins a primers d'abril els anys que són abundants.

363.- PASSERELL (VII). Castellà: PARDILLO. *Acanthis cannabina*.

Quan a l'hivern sortim al camp, de les vinyes i terrenys sense llaurar s'aixequen una gran quantitat d'ocells pertanyents a diverses espècies, i d'entre elles destaca pel seu cant a l'emprendre el vol el Passerell. És un ocell que amida uns 13 cm., de color bru vermellós per sobre, més o menys estriat de bru fosc, amb la cua escotada i les plomes de les vores extremes blanques. El mascle presenta el pit de color vermellós, a la primavera aquesta coloració es més viva, pren un to carmí que és ostensiu també al front. La femella no té el color vermellós al pit i mostra llistes de color bru fosc i és menys vermellova per sobre. Els joves s'assemblen a la femella.

Al Penedès alguns són sedentaris. Quan a finals de març o primers d'abril arriba el moment de niar, les parelles s'estacionen en llocs de muntanya on falten o escassegen els arbres. Elegeix contrades ben solejades i molt poblades de matolls, en particular argelagues, o brolles d'alzina. Són els menys arborícoles dels fringíl·lids i molt sociables, fins i tot a l'època de cria formen estols i construeixen nius a molt pocs metres els uns dels altres, fins al punt que és possible situar-ne diversos en un sector petit i trobar després un gran espai de terreny, que sembla que reuneix idèntiques condicions, sense cap niu. A primers d'abril comença la construcció en un arbust, normalment una argelaga o també un rebrot d'alzina, coscó o una mata de boix. El situen a poca altura de terra, des de 20 cm. i gairebé sempre inferior a 1 m. Dins dels fringíl·lids potser és el que pitjor el construeix, és desgavellat exteriorment, però fort i format amb branquetes seques d'herbes i arrels entrellaçades amb una mica de molsa i materials vegetals cada vegada més amassats a mida que estan cap a l'interior per arribar a la caçoleta amb materials més fins: arrelletes, herbes fines i seques, restes de capolls d'insectes, llana, pèls i crins, tot revestit amb inflorescències d'alguna planta composta, no és impossible trobar alguna ploma. La construcció del niu és ràpida i és la femella l'encarregada de l'aportació dels materials i de la seva col·locació, el mascle tan sols

l'acompanya en tots els viatges. Quan construeixen el niu no prenen cap precaució davant de la presència de l'home, poden venir a pocs metres del lloc on estem parats un viatge darrere l'altre, però a partir de la posta del primer ou és molt difícil de trobar-lo, no tan sols perquè fan el niu molt dissimulat entre el ramatge, sinó per les precaucions que prenen abans d'anar-hi si és que es creuen observats. Passen en grup en vol ràpid i rasant i sols la femella s'esmuny i queda al niu a covar, la vista segueix als que volen i no ens adonem que un d'ells ha quedat al niu.

A mig abril comença a covar la femella sola, el mascle de tant en tant l'alimenta i alguna vegada durant el dia, ella també surt per fer exercici i per menjar. El mascle passa molts moments pels voltants posat en una branca d'algun arbust que sobresurti mentre canta. No hi ha lluites entre ells, tot al contrari, junts els de la colònia es reuneixen per baixar als camps a buscar l'aliment. La posta és de 5, i menys freqüent de 4, ous de color blanc tirant a blau clar amb alguns punts disseminats de color bru fosc i bru rogenc. En les femelles joves i a la primera posta, aquesta pigmentació és molt escassa o pot faltar en els primers ous i la coloració és normal en els últims. A finals de maig o primers de juny té lloc la construcció del niu de segona cria molt pròxim a on tingué lloc la primera i els últims nius es controlen fins a finals de juliol. En acabar de niar abandonen el lloc de cria i passen a una vida gregària i erràtica per les zones de camps i vinyes. S'alimenten de petites llavors de maies herbes i d'altres plantes silvestres i també de les d'alguns arbres com són les dels oms i pins que solen recollir a terra. Al Penedès no perjudica a cap cultiu, en general són llavors de plantes que es consideren nocives. Cal cavar o llaurar per eliminar les males herbes, algun ocell ho fa a la seva manera, el passerell en menjar aquestes llavors té indirectament un honorós ofici d'escardador. Hauria de prohibir-se totalment la seva captura, la decreixença d'aquesta espècie és importantíssima i dintre de pocs anys, si continua com darrerement haurà desaparegut.

Des de primers d'octubre fins a finals d'abril o primers de maig es localitza per tota la zona, als exemplars sedentaris s'hi adjunten un contingent, fa uns anys, molt important de milers d'ocells procedents de zones europees avui molt escassos. A la tardor el pas era molt ostensible, principalment, per la costa des de primers d'octubre, molt fort entre el 8 i el 20 del mes i anava minvant fins a meitat

de novembre. Els moviments de retorn s'observen principalment al març i a l'abril i un contingent petit fins a primers de maig. L'1 de març de 1959 a Sant Pere de Ribes es va capturar un exemplar que havia estat anellat en un niu de la localitat d'Aschopan Sachsen, Alemanya.¹ A la zona de la costa a causa del color carmí del pit i front del mascle en aquests moments de pas a la primavera se'ls coneix per passerell marcenc com si es tractés d'una espècie diferent.

Durant l'hivern passen el dia a les vinyes i camps associats a ocells d'altres espècies i cap al tard se separen dels seus companys i formen estols ells sols i es traslladen als boscos per anar a dormir. Prenen sempre la direcció nord fins al punt que si no es coneix aquest costum podria pensar-se en un moviment de migració, tal era abans el nombre de bandades que passaven continuament durant una mitja hora poc abans de la posta del sol, ara és més difícil d'observar aquest fet en ser tan poc abundants. L'endemà en aclarir-se el dia emprenen el vol, ara en direcció sud i van a parar a les mateixes contrades del dia anterior.

A l'època de cria falten a la zona de la costa i a les muntanyes de Garraf i Ordal. Eren abundants per la serra de la Llacuna fins al Montmell, avui encara és possible situar-ne algun. D'aquesta última muntanya pel coll de la Rubiola o Santa Cristina cap al mar per Bonastre, el Catllar, la Nou i fins vora de Creixell és possible situar algun niu, i és l'única contrada ocupada vora de la costa. Han minvat més, segurament també degut als incendis forestals que han desertitzat la zona, a Salmella, a la conca del riu Gaià i sempre han tingut poca densitat per la zona de Santa Coloma de Queralt i vall de Miralles.

A la comarca de l'Anoia es coneix una colònia, que va minvant cada any, entre Pedrafita i Castellfollit del Boix i una altra de més petita als voltants del nord de Calaf.

1. Avui són molts els ocells anellats. La recuperació d'aquestes anelles facilita el coneixement de les rutes migratòries dels ocells. Si algú per qualsevol motiu en recupera alguna agrairiem que fos lliurada a la Secció Ornitològica del Museu de Vilafranca del Penedès, per tal de donar-li el seu curs, per obrir la fitxa corresponent. Gràcies per la vostra col·laboració.

367.— GAFARRÓ (VIII). Castellà: VERDECILLO. *Serinus serinus*.

El Gafarró és un dels fringíl·lids més petits que habiten el nostre país, molt abundant en particular a l'hivern, és fàcil de diferenciar-lo per la seva mida d'altres espècies amb les quals sol formar estols nombrosos a les vinyes i camps sense llaurar. El mascle té el front, llista ocular, gola i pit d'un color groc viu; la part de darrere el cap, el clatell i el llom, d'un verd oliva, amb taques fosques disposades en sèries longitudinals. A l'ala es formen dues franges grogues i del mateix color el carpó. La resta de l'ala i la cua són de color fosc. El bec és curt i gros en relació a la seva longitud. La femella presenta els colors grocs més apagats i menys extensos i és llistada, principalment el pit.

A l'època de zel, des que surt el sol canta incansable amb un seguit de notes brillants, formant estrofes que semblen interminables com un xerroteig delicat; al Penedès en algunes contrades diuen que "fregeix" per similitud amb el soroll que fa una paella quan s'hi fregeix alguna cosa. Parats al cim d'un arbre, deixen pendents les ales, aixequen una mica la cua, es giren d'un costat a l'altre i canten amb força. A mida que van entrant en el període de zel el seu cant resulta més ardorós i és quan s'observa amb freqüència el seu vol nupcial: remunta tot revoltejant d'una manera singular i desordenada, talment com ho faria una papallona; marxa a la dreta, gira a l'esquerra, planeja durant uns moments i després de fer aquesta forma i, tot cantant una sèrie de cercles, torna al mateix lloc per continuar el seu cant. Els altres mascles exciten les seves gelosies; es precipita furiós contra un adversari, el persegueix quan fuig entre el fullatge i demostren la seva còlera tot piulant.

Després del període de zel viuen en pau i a la tardor i a l'hivern formen bandades nombroses amb Pinsans, Passerells, Caderneres i Verdums amb els quals recorren els camps i vinyes. A finals de març o primers d'abril, la femella acompanyada del mascle en els seus viatges comença la construcció del niu en una branca més o menys alta i tapat entre el fullatge d'un arbust o d'un arbre. No té una preferència molt marcada per una espècie de planta determinada, però quan elegeix un arbust sol ser un ginebre, coscó, boix, també una mata de roldó i entre els arbres: alzina, pi, garrofer i ametller. És dels pocs ocells que a vegades fa el niu en un cep d'una vinya. Normalment el situa des d'un metre a cinc metres de terra, entrellaçat a una branca gairebé sempre prima, però segura.

El niu és molt petit i els materials per formar les parets externes són molt diversos. Normalment el formen amb arreletes, tronquets prims, herbes seques, tot col·locat desordenadament i entrellaçat amb teranyines i fils dels nius d'orugues de la processonària del pi, interiorment el cobreix de borres vegetals, algunes plomes mal col·locades i que surten per la vora superior del niu, crins i llana.

A primers d'abril comença la incubació de quatre ous, en molt poques ocasions la posta és de tres. Són de fons blanc, lleugerament blavós amb punts, a vegades gairebé taquetes, de color variable i no solen faltar les de bru violaci, bru rogenc i negre púrpura, principalment en l'extrem gros, en alguns arriben a formar corona. A finals de maig o primers de juny té lloc una segona cria i encara al juliol se situen nius amb ous acabats de pondre que poden pertànyer a una tercera o a un niu de reemplaçament.

Durant la major part de l'any menja llavors de males herbes dels cultius, de les més preferents és la ravenissa. Altres vegades al llarg dels camins i també en llocs de muntanya on abunda el romani, l'espígoi i altres plantes per buscar les seves llavors. Al Penedès no fan mal als cultius i a causa de la gran quantitat de llavors de plantes no cultivades que destrueixen hauria que respectar-se junt amb la major part de fringíl·lids com si es tractés d'ocells insectívors, pel benefici quantíós que representen per l'agricultura.

A l'època de cria era abundantíssim des de la costa fins a la muntanya. Un jardí o un petit bosquet o un lloc amb arbres eren suficients per acollir una parella. Avui la seva densitat a minvat bastant i queda distribuït una mica per tot arreu. Prefereix els terrenys frescos i solejats. És escàs al massís de Garraf per falta d'aigua, fins i tot en contrades on abunda el cultiu. És freqüent en els turons de vora la costa cultivats de garrofers, més abundant en les zones centrals del Penedès, principalment en arbredes i petits bosquets rodejats de cultiu, i abunda a l'interior mentre no es tracti de zones extenses de bosc.

A l'hivern escasseja en les zones altes i en canvi són molt abundants en els cultius de la costa i zona central del Penedès. En aquesta època també són freqüents a les muntanyes de Garraf. Des de primers d'octubre fins a finals de març als individus sedentaris se'ls agrega un contingent molt important d'hivernants procedents de països d'Europa.

369.— PINSÀ BORRONER (IX). Castellà: CAMACHUELO
COMÚN. *Pyrrhula pyrrhula*.

Hivernant que viu a les bardisses dels torrents i boscos i arbres a la vora de corrents d'aigua. Es descobreix pel seu crit planyíder que emet quan veu quelcom anormal.

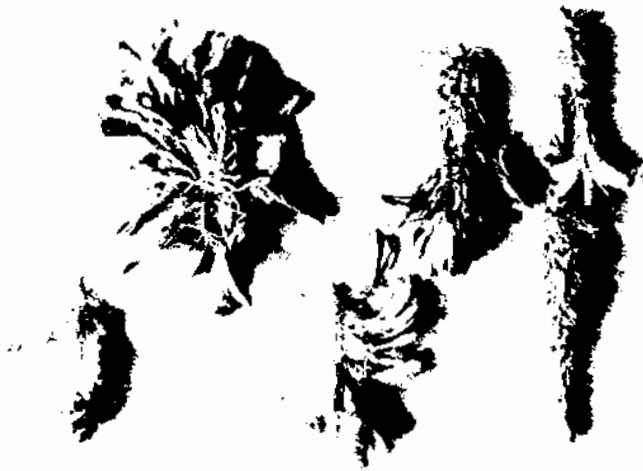
El Pinsà borroner presenta un dimorfisme sexual molt accentuat. El mascle té el cap, les ales i la cua de color negre tirant a blavós, el pit i les parts inferiors vermelles, d'aquí el seu nom de "Canonge" a algunes contrades del Penedès, el dors gris i el carpó blanc com també una ratlla a les ales. La femella substitueix les zones de color vermell per un color castany. El bec curt i arrodonit és massís. La seva estampa ens proporciona un dels ocells més vistosos.

S'alimenta de grans i baies madures, devora també una certa quantitat d'insectes, així com una bona porció de borrons de diferents arbres, principalment quan van a brotar. Pot extreure directament la llavor de pi, però normalment la recull de terra quan es desprèn un cop madures les pinyes.

A l'època de niar pot ser abundant a la majoria de valls del Pirineu, on hom ha situat algunes vegades el seu niu. Al Penedès no hi nia, però es troba en llocs de difícil accés, a les torrenteres i cal considerar-lo com un hivernant escàs, però habitual que viu en parelles o forma petites colles de tipus familiar. Normalment se situen a la Serra de la Llacuna, als voltants de les Llambardes i Pontons i són més abundants cap a l'interior, en particular a la comarca de l'Anoia. L'època d'observació és de finals d'octubre fins a mig març.

371.— TRENAPINYES (IX). Castellà: PIQUITUERTO. *Loxia curvirostra*.

Entrem ara a descriure el tipus bohemí entre els ocells. Un any seran abundantíssims i al següent no n'observarem cap. Podríem dir que no tenen pàtria i a semblança de les tribus nòmades, apareixen de cop i volta en un país a on passen algun temps i es comporten llavors com a indígenes i es reproduïxen; però el dia en què hom menys s'ho espera desapareixen tan bruscament com es van pre-

Pinyes rosegades per esquirol Sciurus vulgaris i les pinyes en aquest cas són de Pinus halepensis. 8-IX-83 Font-rubi.

Extracció de pinyons pel trencapinyes, en aquest cas les pinyes són de pinassa Pinus nigra. 8-IX-83 Serra de la Llacuna.

sentar. Formen estols més o menys nombrosos i és molt rar observar-los lluny de zones del bosc de coníferes, perquè s'alimenten gairebé exclusivament de les llavors d'aquests arbres.

A causa de la seva particular alimentació disposa d'un bec característic que el distingeix. Les mandíbules estan creuades; en lloc d'unir-se es creuen com les fulles d'unes tisores de podar velles fetes malbé. No és a terra el lloc apropiat per recollir el seu aliment. La disposició d'aquest bec no és el resultat d'un accident, sinó el seu estat natural. És l'eina més adequada pel treball que ha de fer. Agafa una pinya i aixeca les escames per treure les llavors impregnades de greix i d'un perfum de resina, aquest és l'aliment preferit de l'ocell. Si el bec no estigués ben calculat difícilment podria obtenir aquest menjar. El trencapinyes cala la mandíbula superior per sota de l'escama i fa alçaprem amb la mandíbula inferior sobre la pinya i amb un moviment de cap l'aixeca i apareix el pinyó que recull amb la llengua. La mandíbula superior sobresurt de la inferior, tan aviat a la dreta com a l'esquerra, sense que amb això hi hagi una llei fixa. Els múscles del cap i del coll estan més desenvolupats a un costat que a l'altre, cosa que està conforme amb la disposició del bec i és una conseqüència dels moviments unilaterals que l'ocell ha d'executar amb la mandíbula inferior. No sol treure totes les llavors d'una pinya, en general sols les tres quartes parts. On han estat durant una temporada una bandada d'aquests ocells, el terra apareix cobert d'escames i pinyes obertes. També s'alimenta de llavors de pi l'esquirol i els efectes a terra es diria que són semblants, però les pinyes, en aquest últim cas, han estat totalment explorades i queden sols els raquis.

Les seves peregrinacions depenen de l'abundància de pinyes en les coníferes, si la "collita" és bona no tarden en arribar. Tot i les seves aparicions irregulars és un ocell molt conegut i se'ls considera poc espavilats, segurament perquè no tenen por a l'home, fins i tot els hem fet parar imitant el seu cant. Es poden observar menjant a molt poca distància i sobretot quan baixen a beure aigua s'arriben gairebé als nostres peus i es diria que no s'adonen de la nostra presència.

Quan els trencapinyes poblen un bosc crida l'atenció els seus crits de xip-xip-xip. El vol és fàcil i lleuger amb uns moviments ondulants i sobresurt el seu cap gros i la cua curta, mentre emeten el

crit abans esmentat. Els mascles presenten un vestit vermell rajola, tenyit més o menys de verd i groguenc, el color vermell és més intens al carpó; les ales i la cua són fosques. Els mascles joves a les primeres mudes poden presentar formes de color groguenc, taronja, rosa, etc. Les femelles són d'un color gris verdós, amb el carpó i les parts inferiors de color groguenc.

Confirma el qualificatiu de bohemis que els atribuïm al principi, el fet de niar en totes les estacions de l'any, tant en els dies de més calor com a ple hivern. Al Penedès es reproduïxen molt poques parelles i varien molt segons els anys i quan se'ls ha situat el niu ha estat a l'època normal d'abril i maig. El construeixen en la cima més alta d'un pi, altres vegades en una bifurcació o en una branca grossa prop del tronc principal, però sempre tapat pel ramatge. Està format exteriorment de tronquets prims i secs de pins, amb fanàs sec que lliga amb filaments dels nius de processionària dels pins i llana. El conjunt del niu resulta molt voluminós. És la femella sola l'encarregada de construir-lo, mentre que el mascle l'acompanya amb els seus cants en els viatges per aportar materials i es manté posat a un pi pròxim, mentre ella arregla el niu.

La seva posta és de 4 o 3 ous de color gris verdós o blavós amb algunes taques gris violaci i bru rogenc o bru negrós en general més nombroses en la part grossa, formant corona.

La seva alimentació és gairebé exclusivament a base de llavors de pi i sols en cas de no trobar-ne mengen altres grans i també insectes, però en aquest cas no tardaran en traslladar-se a un altre punt més convenient on no els falti el seu menjar preferit.

Quan són freqüents és possible observar-los tot l'any i en llocs de bosc de pins sempre que tinguin una certa extensió. Al Penedès hom solament ha situat els seus nius a la Serra de la Llacuna i als voltants de Montagut, però no hi ha dubte que els construeixen en altres zones i fins i tot esporàdicament en els boscos del massís de Garraf, si bé amb els últims incendis forestals això cada vegada resultarà més difícil.

372.— PINSÀ (IX). Castellà: PINZÓN. *Fringilla coelebs*.

La majoria de persones del Penedès desconeixen una de les característiques més destacables d'aquest ocell: el seu cant. És un

hivernant força abundant des de primers d'octubre fins a finals de març i algun a mig abril, però durant aquesta època no canta i tan sols és possible escoltar el seu crit d'alarma i el que emet mentre vola. Pocs són els que hauran tingut la sort d'escoltar el cant que a primers d'octubre algunes vegades emeten els mascles quan arriben i potser encara passarà més desapercebut a la primavera el que deixen sentir els mascles de les poquíssimes parelles que fan el niu en els boscos de les muntanyes de l'interior del Penedès. Són les úniques dates i llocs que és possible anotar el cant del Pinsà en aquesta comarca. En canvi aquest ocell és força abundant a l'època de cria en molts punts de Catalunya, en particular al Montseny i totes les Valls del Pirineu on sí que és possible escoltar el seu cant.

Presenta un dimorfisme sexual força accentuat. El mascle té un plomatge molt vistós. El front negre, el cap i clatell de color gris blavós, el llom brunenc, la part inferior del cos d'un vermell vinós i el ventre blanc. A les ales es formen dues ratlles blanques molt visibles que junt amb les rectrius també blanques són els caràcters més distintius en vol. El carpó és verdós, això fa que serveixi per diferenciar-lo del Pinsà-mec que el té blanc. La femella és més discreta de vestit, el dors de color bru oliva, les parts inferiors grises i a les ales franges blanques com el mascle.

A l'hivern al Penedès poques són les localitats on el Pinsà es presenta en quantitat, tan al pla com a la muntanya. Habita llocs sense molta vegetació; a terra avança d'una forma molt curiosa, mig-caminant i mig-saltant, i dona la sensació que obeeix a uns moviments mecànics. En cas de perill és el primer que dona el crit d'alarma i al qual obeeixen atents els altres ocells. Descobreix al xoriguer i rapinyaires nocturns i els persegueix revolotejant a una distància prudencial a la vegada que crida amb gran força. També descobreix els gats i els gossos i principalment a la guineu si s'apropen on ells busquen el menjar. Les veus de cridar-se i les d'alarma semblen iguals, però les emeten amb entonacions diferents, cadascuna de les quals té el seu significat per a ells.

Construeix un dels nius més bonics, el situen en una bifurcació alta d'un arbre, a una vella branca tota plena de nusos més o menys coberta de fullatge o també vora del tronc principal recolzat al naixement d'una braca. Està llavors, entre 2 i 6 a 8 m. de terra. A vegades es troba a menys de 2 m. en un arbust, ja sigui un ginebre o

un boix com a més corrents. Les parets són grosses i formades principalment per molsa, llana, arreletes, algunes herbes seques i fines, fils, i cobert per fora amb líquens o petites fulles verdes enganxades per mitjà de teranyines o fils de nius d'orugues o d'altres insectes. El conjunt del niu queda molt dissimulat i des de terra resulta difícil de localitzar. Algunes vegades talment es diria que és un nus de la branca de l'arbre que li serveix de suport. Interiorment es força profund i està revestit de pèls, plomes, llana i pelussa de diverses plantes.

Durant la construcció del niu i mentre la femella cova, el mascle no deixa de cantar. Ell ha localitzat el territori i lluita amb els rivals per defensar-lo. La femella és l'encarregada d'aportar els materials i construir el niu. El cant és una estrofa emesa amb energia fora del comú. Durant l'execució mou tot el seu cos i aixeca les plomes de sobre el cap. Canta poc quan alimenta els polls, però ensenyada la pollada a viure sola als pocs dies comença la femella un segon niu i novament el mascle torna a cantar continuament durant tot el dia i sols deixa de fer-ho per alimentar alguna vegada a la seva companya mentre cova o per acompanyar-la a menjar en les seves sortides.

La primera posta té lloc entre finals d'abril i primers de maig i la segona entre finals de juny i primers de juliol. Posa 4 o 5 ous de color grisós, tirant a gris violeta, a vegades amb tonalitats verdoses o blavoses amb punts més o menys grans de color bru rogenc fosc, arrodonits i vorejats d'una zona més pàl·lida i punts i estries de color bru violeta.

Quan a l'octubre la tardor comença a deixar sentir els seus efectes sobre els camps i vinyes i altres conreus, arriben en gran nombre de tot Europa, primer els mascles, després les femelles, en colles més o menys nutrides, en general de forma dispersa, per passar l'hivern aquí i fer la guerra a les llavors de les males herbes. Si bé aquesta és l'alimentació de la major part de l'any en moltes èpoques la complementa amb orugues de pell fina, larves d'insectes entre les més fàcils de digerir. També alguns fruits com les olives són de la seva predilecció. No hi ha dubte que el cultivador d'oliveres no el té com un amic, però per la resta d'agricultors cal considerar-lo com un ocell beneficiós per al camp.

Nia un contingent molt petit al Penedès per la Serra de la Llacuna i Font-rubí; a mida que anem a l'interior és més abundant i sols es localitza en més quantitat a la capçalera del riu Anoia per les zones de Calaf i Castellfullit del Boix.

374.- PINSÀ MEC. Castellà: PINZÓN REAL. *Fringilla montifringilla*.

És un hivernant molt rar, en general al Penedès sols podem observar-lo en anys molt freds i prové dels països del nord d'Europa, de la península Escandinava i Finlàndia.

Per diferenciar-lo del Pinsà comú, a l'hivern el traç més efectiu és el seu carpó blanc, també són característics el pit i les espatlles rogenques. La femella és més difícil de distingir, és d'un color més pàl·lid i ocrós.

Es troben barrejats amb el pinsà comú i altres ocells, això fa que passin desapercebuts i les seves notícies solen arribar a través d'ocellaires que els capturen als "paranys" en dies molt freds de l'hivern, caldria, doncs, considerar-lo aquí com un ocell d'una presència accidental.
